

**Ogólnopolska Konferencja Naukowa XXXVI Forum Pedagogów
PEDAGOGIKA I EDUKACJA W ANTROPOCENIE**

Instytut Pedagogiki
Uniwersytet Wrocławski
WROCLAW, 25-26 listopada 2024

KSIĘGA ABSTRAKTÓW

dr Hanna Achremowicz, Uniwersytet Wrocławski

Edukatorzy w czasach (poli)kryzysu. Rola asystentów międzykulturowych we wspieraniu uczniów z doświadczeniem uchodźstwa

Napływ uchodźców z Ukrainy może być postrzegany zarówno jako przykład polikryzysu, jak i kryzysu w jego klasycznej formie. Warto jednak zauważyć, że przyjęcie około 180 000 uczniów z doświadczeniem uchodźstwa stanowiło dla polskiego systemu edukacji wyzwanie, w którym splotały się różnorodne elementy kryzysowe: skutki wojny, konsekwencje pandemicznych doświadczeń edukacyjnych (zwłaszcza nauki online), kwestie integracyjne, problem ksenofobii, brak przygotowania nauczycieli do pracy z uczniami z doświadczeniem migracji, a także niedofinansowanie systemu. Systemową reakcją na ten (poli)kryzys było głównie zatrudnienie obywateli Ukrainy na stanowiskach asystentów międzykulturowych, którzy wspierają uczniów z doświadczeniem uchodźstwa, choć często pracują w niepewnych warunkach i bez odpowiedniego przygotowania merytorycznego. Niniejszy referat omawia sytuację asystentów międzykulturowych po 2,5 roku od eskalacji konfliktu w Ukrainie oraz prezentuje wyniki badań nad ich rolą w polskich szkołach. Wyniki wskazują, że pełnią oni kluczową funkcję w procesie wsparcia uczniów z doświadczeniem migracji, jednak ich rola zawodowa pozostaje niejasna i wymaga dużej elastyczności. Doświadczenia związane z zatrudnieniem asystentów międzykulturowych w obliczu (poli)kryzysu mogą stanowić punkt wyjścia do dyskusji o gotowości polskiego systemu edukacji na nowe wyzwania, jakie mogą pojawić się w wyniku zmian klimatycznych i ich skutków.

prof. dr hab. Ewa Bińczyk, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Wyobraźnia w epoce antropocenu

Punktem wyjścia rozważań jest pytanie o unikatową misję akademii i intelektualistek w dobie planetarnego kryzysu środowiskowego. W kontekście narastającego ryzyka kolapsu ekosystemów oraz masowego wymierania ich rola nie ogranicza się do samego sygnalizowania katastrofy; powinny również konfrontować ludzkość z perspektywą tych zagrożeń, budować alternatywy wobec status quo kapitalizmu opartego na paliwach kopalnych oraz poszukiwać społecznych punktów przełomowych, prowadzących ku zielonym transformacjom i dekarbonizacji. W tych działaniach niezwykle trudnym wyzwaniem staje się podtrzymywanie nadziei, szczególnie w obliczu klimatycznego denializmu i fatalizmu. Projekt ten zasadza się na ambitnym zadaniu kształtowania nowego rodzaju wyobraźni, dostosowanego do wyzwań antropocenu. Kluczowym zagadnieniem staje się zatem określenie, jakie warunki musi dziś spełniać ten nowy typ wyobraźni, aby skutecznie wspierać ludzkość w dążeniu do zrównoważonej przyszłości.

dr Małgorzata Biedroń, dr Anna Mitreğa, Uniwersytet Wrocławski

Obrazy wiktylizacji dzieci w wysokokonfliktowych rozstaniach rodziców

Rozstanie i rozwód stają się coraz częstszym doświadczeniem w społeczeństwach o dominującej kulturze indywidualizmu. Rozpad relacji i brak odpowiedniego zabezpieczenia potrzeb emocjonalnych partnerów często prowadzi do ich rozstania i powrotu na rynek matrymonialny. Koniec związku nie oznacza jednak końca relacji między byłymi partnerami. W przypadku posiadania wspólnych dzieci, pojawia się trudne zadanie budowy nowego modelu współpracy, tym razem wyłącznie jako rodziców. Wiele par potrafi skupić się na dobru dzieci, podejmując konkretne decyzje i realizując je z odpowiedzialnością. Niestety, niektórzy partnerzy poddają się silnym emocjom, mają trudności z akceptacją zmian i strat oraz nie potrafią przystosować się do nowej rzeczywistości po rozstaniu. W takich przypadkach pojawia się wysoki poziom złości i brak zaufania, co prowadzi do problemów w komunikacji dotyczącej dzieci. Zamiast koncentracji na rozwiązaniu problemu, uwaga skupia się na walce z byłym partnerem. Konflikt narasta i eskaluje, a dorośli dążą do zakończenia typu „wygrany-przegrany” (oczywiście na własną korzyść). W efekcie ofiarami tego sporu stają się najbardziej bezbronne — dzieci. Celem podjęcia tematu jest dokonanie przeglądu literatury przedmiotu oraz przedstawienie procesów wiktylizacji na przykładzie studiów przypadków. Wnioski mogą posłużyć jako wskazówki do działań prewencyjnych i ochronnych w pracy z rodzinami przechodzącymi przez rozstanie i rozwód.

dr hab. Maksymilian Chutorański, prof. US, Uniwersytet Szczeciński

Pedagogika (nie)antropocentryczna

W obliczu narastającego kryzysu ekologicznego edukacja ekologiczna staje się nie tylko kluczowym, ale i pilnym obszarem refleksji w kontekście współczesnych wyzwań. Dotychczasowe modele edukacyjne, oparte głównie na antropocentrycznym myśleniu, nie są w stanie skutecznie odpowiedzieć na globalne problemy środowiskowe, ponieważ ich fundamenty zakładają dominację człowieka nad przyrodą. Celem niniejszego opracowania jest zarysowanie głównych założeń pedagogiki antropocentrycznej oraz podważenie jej dominującej roli w obliczu współczesnych wyzwań ekologicznych. Kluczową część pracy stanowi omówienie pedagogiki nieantropocentrycznej, która stanowi alternatywę wobec tradycyjnego podejścia i stawia na równowagę między człowiekiem a światem przyrody. W szczególności opracowanie nawiązuje do idei przedstawionych w monografii *„Nie (tylko) ludzkie wymiary edukacji. W stronę pedagogiki nieantropocentrycznej”*, która szerzej przedstawia założenia tej pedagogiki, ukazując ją jako odpowiedź na kryzys antropocenu, oraz proponuje nowe kierunki w edukacji ekologicznej, które wychodzą poza dominujące paradygmaty. W pracy podkreślono znaczenie rewizji dotychczasowego myślenia o edukacji, uwzględniającego nie tylko człowieka, ale również inne formy życia i ich wzajemne relacje, które są niezbędne do budowania zrównoważonej przyszłości.

dr Franciszek Chwałczyk, Uniwersytet Wrocławski

Ucząc nawigacji na antropo(s)cenie, przyuczając do polemocenu - wielość a sprawczość

W obliczu współczesnych kryzysów ekologicznych, społecznych i gospodarczych, problematyka antropocenu staje się jednym z centralnych zagadnień w refleksji filozoficznej, naukach społecznych i ekologicznych. Antropocen, jako pojęcie opisujące dominujący wpływ działalności człowieka na planetę, wymaga zarówno krytycznej oceny, jak i poszukiwania nowych sposobów rozumienia oraz działania w zmieniającym się świecie. Różnorodne konceptualizacje tego zjawiska – takie jak kapitałocen, urbanocen czy chthulucen (Lorimer 2017; Chwałczyk 2020, 2023) – wskazują na alternatywne diagnozy i wyzwania, poszerzając perspektywę rozważań nad globalnymi procesami zmian. Ta różnorodność podejść rodzi pytania o ich zasadność, wartościowość oraz możliwość ich integracji w ramach spójnego sposobu myślenia i działania wobec współczesnych problemów. Kluczowym wyzwaniem staje się zatem opracowanie metodologii, która pozwoli na efektywną nawigację po tej wielości oraz refleksję nad praktycznymi konsekwencjami takich rozpoznań. Ostatnim zagadnieniem jest kwestia działania w kontekście tej złożoności. Rozważania obejmują pytania o przyuczanie do funkcjonowania w „polemocenie” (Bonneuill, Fressoz 2016) oraz strategię odpowiedzi na kryzysy, które mogą obejmować zarówno radykalne działania, jak „wysadzanie rurociągów” (Malm 2021), jak i inne, bardziej systemowe podejścia. Refleksja nad znaczeniem tych działań oraz ich implikacjami jest niezbędnym elementem dyskusji nad wyzwaniami antropocenu.

dr Szymon Dąbrowski, Uniwersytet Pomorski

Antropocen w perspektywie polskich badań pedagogiczno-religijnych

W literaturze pedagogicznej kategoria antropocenu jest analizowana nie tylko pod kątem pochodzenia i znaczenia samego pojęcia, ale także jego wpływu na szeroko rozumianą edukację. W szczególności, w polskich badaniach pedagogiczno-religijnych pojawia się pytanie o miejsce tej problematyki w kontekście współczesnej pedagogiki religii. Projekt ten ma na celu zbadanie tej kwestii, stawiając dwa kluczowe pytania. Pierwsze z nich odnosi się do obecności i aktualności tematu antropocenu w polskich badaniach pedagogicznych, drugie zaś dotyczy jego roli w praktyce edukacyjnej, szczególnie w kontekście edukacji religijnej, z uwzględnieniem celów i zadań współczesnego systemu edukacji powszechnej. Analiza zostanie przeprowadzona w ramach jednego z nurtów polskiej pedagogiki religii, który uwzględnia konteksty pedagogiczne, filozoficzne, społeczne, a także teologiczne, wyznaniowe i konfesyjne.

dr hab. Justyna Deszcz-Tryhubczak, prof. UW, Jan Dudek (student), Martyna Obodyńska (studentka), Uniwersytet Wrocławski

Literackie lekcje o relacjach zwierzęco-ludzkich: Propozycje wykorzystania „Opowieści z głębi miasta Shauna Tana” w edukacji o antropocenie

„Opowieści z głębi miasta” Shaun Tana to zbiór 25 historii o zwierzętach i ludziach, których losy splatają się w miejskim środowisku. Jak podkreśla autor, celem jego pracy jest zachęcenie czytelnika – za pomocą słowa i obrazu – do refleksji nad obecnością i nieobecnością zwierząt w ludzkim życiu, a także ich przeszłym, teraźniejszym i przyszłym znaczeniem w historii ludzkości. Tego rodzaju refleksja nabiera szczególnego znaczenia w obliczu szóstego masowego wymierania gatunków i zaniku bioróżnorodności, które mogą prowadzić do osamotnienia człowieka. W tym kontekście szczególnie interesujące są opowieści Tana, które

dekonstruuja ludzki porządek wiedzy i organizację rzeczywistości, ukazując, jak niewystarczające mogą się okazać założenia dotyczące bytów pozaludzkich. Poprzez otwarcie przestrzeni etyczno-estetycznej na podmioty zwierzęce, zrównane w prawach odczuwania i rozumienia z ludźmi, „Opowieści z głębi miasta” stanowią przykład tekstów, które prowokują spekulacje na temat postantropocentrycznego świata, współdzielonego przez ludzi i inne stworzenia. Książka Shauna Tana została wykorzystana w projekcie teoretyczno-praktycznym, osadzonym w ramach posthumanizmu, nowego materializmu oraz *animal studies*. Przedstawiono przykłady jej zastosowania w edukacji o antropocenie, analizując wybrane opowieści oraz tematykę spotkań edukacyjnych ze zwierzętami, zarówno wyobrażonymi, jak i tymi żyjącymi obok nas.

dr Marta Dobrzyniak, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Edukacja dla przetrwania: wartości i kultura uczenia się w czasach przełomu

Edukacja dla przetrwania oznacza angażowanie wszystkich: edukatorów, osób uczących się i ich lokalnego otoczenia, do zatroszczenia się o Ziemię, o ludzi i wszelkie żyjące gatunki, w sposób sprzyjający harmonijnemu współistnieniu i przetrwaniu. W takim procesie liczą się nie tyle konkretne kompetencje, będące efektami uczenia się, lecz kultura uczenia się uwzględniająca przyjazne relacje i sposoby postrzegania naszego miejsca na planecie, stanowiące podstawę odnoszenia się do siebie nawzajem. Dyskusja dotycząca potrzeby i kontekstów oraz wyzwań edukacji dla przetrwania wymaga interdyscyplinarnego podejścia, uwzględniającego perspektywę różnych kultur i regionów świata. Poczynając od przeglądu tez o skutkach wzrostu i wyzwań dotyczących wspólnej przyszłości na Ziemi, poprzez odwołanie do paradygmatów i teorii, autorka wskazuje na znaczenie wartości stanowiących punkt wyjścia w edukacji dla przetrwania. Zwłaszcza życzliwość, uniwersalizm i samokierowanie są wartościami sprzyjającymi zarówno osobistemu spełnieniu, jak i działaniu wraz z innymi na rzecz troski o harmonijne współistnienie. W tym kontekście liczy się zwłaszcza transgresywne uczenie się, mieszczące się w nurcie pedagogiki krytycznej oraz paradygmatów konstruktywistyczno-interpretatywnego i transformatywnego. Jest ono zaprezentowane w opozycji do podporządkowania edukacji antropocentrycznemu postrzeganiu świata. Podążając tropem krytycznej refleksyjności i koncepcji pedagogiki dla nadziei Freire’a, autorka nawiązuje do koncepcji ekopedagogiki, podkreślając też konieczność wykorzystywania ekolingwistyki dla promowania koncepcji sprawiedliwego współistnienia i przetrwania. Kształtowanie krytycznej mądrości, zdolności do dialogu i osiągania porozumienia, a także rozwijanie abstrakcyjnego myślenia w procesie uczenia się, wskazują wyzwania stojące przed edukacją dla przełomu.

mgr Weronika Fibich, Akademia Sztuki w Szczecinie (ONLINE)

Don't stress Prymnesium parvum – SzczODRA jako przykład artywizmu

Szczodra, zgodnie z definicją słownikową, to ta, która obficie daje coś innym. W kontekście rzeki Odry, jej hojność przejawia się w dostarczaniu zasobów wodnych, które są niezbędne zarówno dla ekosystemów, jak i dla działalności człowieka. Rozważając performatywne sposoby działania na rzecz koegzystencji rzeki, miasta oraz złotych alg, poszukuje się nowych form współistnienia, które uwzględniają potrzeby wszystkich tych elementów. Dąży się do znalezienia rozwiązań, które umożliwiają integrację ochrony środowiska wodnego, rozwoju urbanistycznego i ochrony bioróżnorodności, tworząc przestrzeń, w której każda ze stron może obficie korzystać z zasobów bez szkody dla innych. Takie podejście wymaga zaangażowania różnych dyscyplin naukowych, a także włączenia do procesu decyzyjnego lokalnych

społeczności. Tylko w ten sposób możliwe staje się zbudowanie zrównoważonego modelu współżycia w obrębie rzeki i jej otoczenia.

dr hab. Janina Florczykiewicz, prof. UwS, Uniwersytet w Siedlcach

Rzeczywistość w dystansie – współczesny obraz relacji ze światem w kontekście wyzwań edukacyjnych antropocenu

Rozwój technologii informatycznych i Internetu, prowadzi do budowania specyficznej relacji ze światem. U jej podstaw leży radykalne przesunięcie proporcji w zakresie źródeł bodźców, na bazie których konstruowana jest wiedza o świecie. Dzieci i młodzież należące do pokolenia Z (cyfrowych tubylców) w zdecydowanie wyższym zakresie w porównaniu do poprzednich pokoleń (X, Y) czerpią ją z cyberprzestrzeni, która staje się dla nich źródłem wiedzy, wartości oraz obszarem komunikacji, zaspokajania potrzeb, realizacji planów. Następstwem długotrwałego zanurzenia w cyberprzestrzeni i świecie mediów jest zapośredniczanie konstruowanego przez jednostkę obrazu świata we współdzielonej przez ludzi, aplikacje, urządzenia przestrzeni cechującej się iluzyjnością. Specyficzny stosunek pokolenia Z do świata rzeczywistego, który cechuje osłabienie zainteresowania nim na rzecz „zanurzenia” w cyberprzestrzeni, określony jako „rzeczywistość w dystansie”, odniesiony do postulatu redefinicji antropocentryzmu jest rozpatrywany w kontekście edukacyjnych wyzwań antropocenu.

dr Joanna Godawa, Uniwersytet Śląski

W poszukiwaniu symbiotycznej literatury dla dzieci. Współpraca. Nadzieja. Współistnienie.

Człowiek żyjący w XXI wieku doświadcza wielu kryzysów związanych ze zmianami klimatu, zdrowiem, ekonomią, kryzysem migracyjnym, edukacją. Antropocen jako system o cechach alienacyjnych przemija. W literaturze dla dzieci i młodzieży dostrzec można coraz więcej wątków związanych z współistnieniem, poszanowaniem bioróżnorodności i życia na Ziemi, współpracą, nadzieją i złożonością świata przyrody. W poszukiwaniu symbiotycznej literatury dla dzieci posłużyć się można algorytmem zawierającym takie komponenty jak: zachwyt, wiedza, doświadczenie i działanie. Czy symbiocen jako wspólna przyszłość człowieka i natury jest drogą, którą podążymy?

dr hab. Beata Gola, prof. UJ, Uniwersytet Jagielloński

Pytając o pedagogikę i edukację w antropocenie – rozwijanie ekologicznego współistnienia poprzez implementację etyki środowiskowej

Pytanie o pedagogikę i edukację w antropocenie dotyczy ich roli w odpowiedzi na działalność człowieka, która negatywnie wpływa na ekosystemy i system geologiczny Ziemi. Wymaga to wprowadzenia nowych paradygmatów edukacyjnych, które wykraczają poza antropocentryzm i kierują uwagę na inne istoty żywe oraz przyrodę nieożywioną. Celem wystąpienia jest ukazanie możliwości rozwoju ekologicznego współistnienia człowieka z biosferą poprzez wdrażanie koncepcji ekoetycznych. Zaczynając od różnych rodzajów antropocentryzmu, w tym epistemologicznego, antropomorfizmu, homocentryzmu i szowinizmu gatunkowego, wskazane zostały ich konsekwencje. W opozycji zaprezentowane zostały propozycje etyki biocentrycznej, w tym etyki szacunku dla natury P. Taylora, etyki czci życia A. Schweitzera oraz etyki ziemi A. Leopolda. Postulowane w nich wartości i postawy mogą stanowić

odpowiedź na pytanie, jaka etyka jest potrzebna w antropocenie. W kulturze dominuje dystopijna wizja przyszłości, a optymistycznych jest mało. Tym bardziej istotne jest wprowadzanie w edukacji projektów ekologicznego współistnienia, takich jak Wrocławska Szkoła Przyszłości R. M. Łukaszewicza, koncepcja symbiocenu G. Albrechta czy planetarianizm M. Oziewicza. Pedagogika i edukacja w antropocenie, w kontekście zmian klimatycznych, powinny rozwijać edukację klimatyczną w systemie formalnym i pozaformalnym. W wystąpieniu odniesiono się także do podstawy programowej oraz treści podręczników szkolnych związanych ze zmianami klimatu, a także do kształtowania kompetencji klimatycznych poprzez tworzenie nowych narracji.

dr Joanna Golonka- Legut, Uniwersytet Wrocławski

(Nie)nowa bliskość z przyrodą: Jak edukacja może kształtować, wzmacniać, zmieniać więź dorosłych z naturą – na przykładzie spacerów leśnych dla osób w okresie późnej dorosłości

Badacze na całym świecie dostrzegają intensywne oddalanie się człowieka od natury, zwane deficytem natury, które jest charakterystyczne dla współczesnych społeczeństw. Wzrastające tempo życia, urbanizacja i rozwój technologii sprawiają, że kontakt z przyrodą staje się coraz rzadszy i mniej atrakcyjny. Mimo że kontakt z naturą ma fundamentalne znaczenie dla zdrowia i dobrostanu na każdym etapie życia, zjawisko to dotyczy wszystkich grup wiekowych. W okresie późnej dorosłości relacja z przyrodą przynosi seniorom korzyści fizyczne, psychiczne i społeczne, wspierając ich zdrowie i więzi międzyludzkie. Podczas prezentacji poruszona zostanie rola lasu jako przestrzeni aktywizacji i edukacji seniorów oraz możliwości rozwijania ich kontaktu z naturą. Przedstawione będą doświadczenia z organizowanych leśnych aktywności w ramach współpracy z Fundacją Leśne Przebudzenie, gdzie uczestnicy mogą poznawać przyrodę przez zmysły, wspierając uczenie się i relację z naturą. Las staje się tu przestrzenią dialogu z przyrodą, pełną detali, dźwięków, zapachów i tekstur, często umykających w codziennym życiu. Działania oparte są na praktykowaniu uważności i aktywizacji zmysłów: słuchu, węchu, dotyku, wzroku i smaku, co pozwala na odkrywanie nowych wymiarów kontaktu z naturą oraz doświadczanie lasu jako miejsca, które nie tylko uspokaja, ale też inspiruje, stymuluje wyobraźnię i wzmacnia poczucie więzi z przyrodą.

mgr Edyta Halista-Telus, Politechnika Koszalińska

Przeciwdziałanie negatywnym skutkom antropocenu poprzez kształtowanie postaw obywatelskich u dzieci

Środowisko naturalne niewątpliwie wymaga radykalnych i świadomych zmian w sposobie, w jaki jest traktowane przez ludzi. Kluczowe staje się pytanie, kiedy i jak najlepiej kształtować postawy ekologicznego stylu życia. Choć odpowiedź na to pytanie może wydawać się prosta, wciąż popełniamy liczne błędy w tym obszarze. Partycypacja społeczna dzieci w kształtowaniu postaw proekologicznych oraz obywatelskich jest niezbędnym warunkiem skutecznego przeciwdziałania negatywnym skutkom antropocenu. Świadome, oparte na wartościach cele edukacyjne oraz angażowanie dzieci w inicjatywy proekologiczne stanowią skuteczną drogę w kierunku budowania postaw proekologicznych. Ważne, aby uczestnictwo dzieci i młodzieży było świadome i zrozumiałe, a ich działania podejmowane z własnej inicjatywy lub w pełni zrozumiane przez nie. Takie zaangażowanie przyczyni się do zinternalizowania przekonań

o słuszności podejmowanych działań. Ponadto, dzieci będą miały możliwość podejmowania decyzji, których konsekwencje staną się dla nich cenną lekcją odpowiedzialności i sprawczości, co jest kluczowe w kształtowaniu postaw obywatelskich.

dr hab. Daria Hejwosz-Gromkowska, prof. UAM, dr Dobrochna Hildebrandt-Wypych,
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

(Re)konstrukcje "Solidarności" w podręcznikach szkolnych – bohaterstwo, nieobecność kobiet i redukcja wiedzy

Problematyka narracji o ruchu "Solidarność" w podręcznikach szkolnych, obejmująca lata 1991-2023, dotyczy sposobu, w jaki historiografia i edukacja przedstawiają kluczowy moment współczesnej historii Polski. Krytyczna analiza dyskursu (CDA) pozwala na eksplorację wartości i ideologii zawartych w podręcznikowych przedstawieniach tego ruchu. Analizy wskazują, że narracje o "Solidarności" pozostają względnie niezmiennie, pomimo różnych zmian politycznych w Polsce, co świadczy o ich stabilności i utrwaleniu pewnych idei. Szczegółne miejsce w analizie zajmuje przedstawienie głównych postaci ruchu, które w wielu przypadkach nie zmieniają się w zależności od zmieniających się uwarunkowań politycznych. Jednym z kluczowych wniosków jest marginalizacja postaci kobiet w podręcznikowych narracjach, co skutkuje ich wykluczeniem z głównego nurtu historycznego przekazu i uznaniem ich za jedną z grup marginalizowanych w edukacyjnym obrazie historii.

dr Michalina B. Hładun, Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim

Pocahontas jako ambasadorka posthumanizmu

Posthumanizm, dynamicznie rozwijający się nurt pedagogiczno-filozoficzny, znajduje odzwierciedlenie w różnych aspektach życia codziennego, kształtując nowe formy relacji między jednostką a światem. Uczy konstruowania więzi z naturą, która jest niezbędna nie tylko dla dobrostanu dzisiejszego człowieka, ale i dla przyszłych pokoleń. Wrażliwość na te kwestie rozwijamy poprzez edukację ekologiczną i moralną. W filmie animowanym Disneya *Pocahontas* (reż. Mike Gabriel, Eric Goldberg) główna bohaterka zachęca do spojrzenia na przyrodę jako żyjącego partnera, z którym tworzymy symbiotyczną całość. Popularyzowanie działań na rzecz tworzenia więzi z naturą, jak np. recykling, przynosi korzyści zarówno dla ludzi, jak i dla środowiska, rozwijając odpowiedzialność za przyszłość planety.

dr Arleta Hrehorowicz, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Pokolenie Z: Między prawami obywatelskimi a rzeczywistością społeczną

Pokolenie Z, dorastające w dynamicznie zmieniającym się świecie, staje przed wyzwaniami związanymi z prawami obywatelskimi oraz współczesnymi realiami społecznymi. W oparciu o wyniki przeprowadzonego badania, przedstawione zostaną przekonania tego pokolenia w kwestiach takich jak równość płci, prawa mniejszości oraz edukacja obywatelska. Zebrane dane stanowią punkt wyjścia do analizy specyfiki wartości młodszych generacji w porównaniu do starszych pokoleń. Porównanie wyników pozwala na identyfikację kluczowych różnic

w podejściu do ważnych kwestii społecznych, takich jak prawa człowieka czy zaangażowanie obywatelskie. Szczególna uwaga poświęcona zostanie analizie czynników demograficznych, takich jak płeć, wykształcenie i miejsce zamieszkania, które mogą kształtować postawy Pokolenia Z. Zrozumienie tych zmiennych pozwala na wyodrębnienie różnorodnych perspektyw w obrębie tej grupy. Tego typu badania są niezbędne do budowania bardziej precyzyjnych strategii edukacyjnych i społecznych, odpowiadających na wyzwania współczesnego świata.

dr Monika Humeniuk, Uniwersytet Wrocławski

„Widmo krąży po świecie Zachodu – widmo religii” (P.Sloetrdijk). O postsekularnej wędrówce pojęć, idei i praktyk w antropocenie

Wiele wskazuje na to, że czas antropocenu oraz kryzysów klimatycznych staje się okresem zintensyfikowanego recydingu pojęć, idei i praktyk zaczerpniętych z kontekstu religijnego, które są odzyskiwane i uzdatniane w nowych okolicznościach. Religijna gramatyka, metafory oraz sprawczość, szczególnie po zwrocie postsekularnym, stały się przedmiotem uwagi takich myślicieli jak Peter Sloterdijk, Rosi Braidotti czy Bruno Latour. Interesujące tropy można również odnaleźć w filozofiach nowomaterialistycznych oraz spekulatywnych. Postsekularna wędrówka pojęć, jak sugeruje Mike Bal, może wskazywać na istotność religijnych powidoków w kontekście współczesnych wyzwań. W ramach rozważań podjęte zostaną zagadnienia związane z potencjałem tych pojęć dla współczesnej pedagogiki, ich rolą w kształtowaniu postaw odpowiedzialności ekologicznej oraz w budowaniu nowych relacji z naturą.

dr hab. Katarzyna Jasikowska, prof. UJ, Uniwersytet Jagielloński

Practice what you teach!

W dobie kryzysu klimatycznego i ekologicznego Akademia staje wobec poważnych wyzwań dotyczących swojej wiarygodności. Zbliżamy się bowiem do przekroczenia siódmej z dziewięciu granic planetarnych zaproponowanych przez Stockholm Resilience Centre, co prowadzi do realnej groźby destabilizacji całych ekosystemów. W tym kontekście pojawiają się pytania: Jak Akademia, funkcjonująca na wzór fabryki, może reagować na wyzwania związane z hiperobiektem? Jakie potrzeby, wyzwania oraz atuty należy zdefiniować w kontekście działań naprawczych? Argumentuję, że nie da się już unikać normatywnych postulatów: Akademia powinna aktywnie wdrażać zasadę „Practice what you teach!” Sygnalizując szeroką gamę różnych ram myślenia o świecie i roli człowieka, zamierzam zaprezentować przykłady systemowych działań oddolnych, takich jak inicjatywy Klimat UJ oraz Rada Klimatyczna na UJ. Wskażę, jak Akademia może uświadamiać, naprawiać, ratować i budować swoją wiarygodność w dobie Antropocenu.

mgr Anna Jasiulewicz, Szkoła Doktorska Uniwersytetu Szczecińskiego

Zmieniająca się rola uczenia się w epoce antropocenu

Antropocen to okres zmian środowiskowych, społecznych i technologicznych, które zmieniają nasze postrzeganie świata i naszej roli w nim. Stawia on pytanie, jak ludzie dostosowują się do sieci życia i jak procesy ludzkie przekształciły życie na planecie. W kontekście edukacji, konieczne staje się ponowne przemyślenie uczenia się, nie tylko jako zmiany umiejętności,

nawyków i postaw, ale także jako interakcji z otoczeniem. Aspekt ekologiczny podkreśla refleksję nad wpływem człowieka na środowisko i minimalizowaniem negatywnych konsekwencji działań. Perspektywa społeczna zwraca uwagę na rolę edukacji w kształtowaniu sprawiedliwego świata, uwzględniającego także nie-ludzi. Technologiczne podejście traktuje uczenie się jako umiejętność wykorzystywania zasobów do poprawy jakości życia. W opracowaniu przedstawiono pytanie o kierunek zmian w edukacji w epoce antropocenu, omawiając podstawowe zagadnienia tej epoki oraz propozycje rozumienia uczenia się w tym kontekście. Wnioski stanowią punkt wyjścia do dyskusji nad poruszonym tematem.

dr Jolanta Kędzior, Uniwersytet Wrocławski

Greenwashing w reklamie jako wyzwanie edukacyjne (na przykładzie spotu „W poszukiwaniu źródeł smaku Almette”)

Antropocen charakteryzują m.in. dylematy aksjologiczne dotyczące relacji człowieka z naturą, niepokoju o możliwość utraty doświadczania jej w niezdegradowanych ekosystemach, będących istotnym tworzywem tożsamości oraz dążeń wielu ludzi. W tym kontekście, niestety, rozwija się także „greenwashing”. Termin ten oznacza fałszywe lub wprowadzające w błąd deklaracje przedsiębiorstw, instytucji czy organizacji, mające na celu wywołanie u adresatów kampanii społecznych, odbiorców produktów lub usług, darczyńców itd. wrażenie troski o środowisko, podczas gdy chodzi o zwiększanie zysków i/lub zbudowanie określonej reputacji. Dlatego „ekościema” dotyczy sposobów komunikacji, produkcji, strategii działania i przybiera coraz bardziej wyrafinowane formy. Zaprezentowana w referacie jakościowa analiza oraz interpretacja treści spotu reklamowego „W poszukiwaniu źródeł smaku Almette” pod kątem dokonanej manipulacji, zawiera identyfikację i wyjaśnienie zastosowanych nadużyć wobec odbiorców. Edukowanie społeczeństwa w tym zakresie poprzez uczenie ludzi krytycznego podejścia do rozpowszechnianych informacji może przyczyniać się do mniejszej podatności na te manipulacje oraz wymuszać na twórcach i nadawcach etyczne działania.

dr Agnieszka Klimska, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie,
dr Marcin Leźnicki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Edukacja wobec fałszywych narracji na temat zmiany klimatu

W obliczu narastającego kryzysu klimatycznego edukacja staje przed koniecznością przeciwdziałania dezinformacji oraz fałszywym narracjom, które opóźniają działania proklimatyczne. Manipulacje w przekazie informacji mają wpływ nie tylko na proces decyzyjny, ale również na stan psychiczny społeczeństwa, pogłębiając impas klimatyczny. Autorzy przeprowadzą przegląd wybranych form dezinformacji i manipulacji w debacie klimatycznej oraz zbadają ich negatywny wpływ na świadomość zmiany klimatu, zdrowie psychiczne i poziom zaangażowania społecznego. W referacie podkreślona zostanie ponadto rola edukacji w przeciwdziałaniu fałszywym przekazom na temat zmiany klimatu oraz w zapobieganiu zjawiskom takim jak solastalgia, stres, lęki i zaburzenia depresyjne wywołane obawami o przyszłość Ziemi.

dr Jolanta Lipińska-Lokś, dr Agnieszka Nowicka, Uniwersytet Wrocławski

Kondycja psychiczna studentów pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego w czasach polikryzysu - komunikat z badań - poster

Współczesna rzeczywistość charakteryzuje się licznymi kryzysami wywołanymi czynnikami politycznymi, ekonomicznymi, zdrowotnymi oraz środowiskowymi. Kryzysy te eskalują, przenikają się, wzajemnie oddziałują, a ich wpływ szczególnie dotyka młodych ludzi, narażając ich na wysokie koszty biopsychospołeczne. W prezentacji przedstawiono wyniki badań mających na celu diagnozę kondycji psychicznej studentów Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego. Badania przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankiety, opierając się na autorskim kwestionariuszu ankietowym. Rezultaty badań ukazują zróżnicowany obraz kondycji psychicznej studentów oraz strategii, jakie podejmują w radzeniu sobie zarówno z globalnymi, jak i osobistymi kryzysami.

dr Grażyna Lubowicka, Uniwersytet Wrocławski

Od etyki troski do polityki troski

Koncepcja etyki Rosi Braidotti, czołowej przedstawicielki posthumanizmu, odpowiada na współczesne wyzwania ekologiczne i społeczne, redefiniując granice między naturą a kulturą. Jej podejście oparte na naturo-kulturze zakłada, że natura jest integralną częścią świata społecznego, tworząc relacyjną i materialną wspólnotę, która obejmuje zarówno ludzi, jak i byty nie-ludzkie oraz nieożywione, jak zasoby naturalne i ziemia jako całość. Tak rozumiana wspólnota życia jest dodatkowo strukturyzowana przez technologie i globalny kapitalizm, co łączy problematykę antropocenu z tzw. kapitałowcem. Fundamentem tej etyki jest empatia i bezinteresowność wobec wszystkich bytów, co zbliża ją do feministycznej etyki troski i wartości takich jak nadzieja i solidarność. Skoro człowieka z innymi bytami łączy wspólnota życia, to konieczne staje się przyjęcie szacunku, egalitarności i transgatunkowej solidarności, aby działać na rzecz dobra każdej istoty. Kluczową kategorią etyki Braidotti jest odpowiedzialność za przyszłe pokolenia, która może stanowić podstawę do podejmowania projektów zarówno jednostkowych, jak i wspólnotowych, prowadzących do przekształcania naturo-kultury i reformy kapitałowca. Koncepcja Braidotti spotyka się z krytyką ze strony Bruno Latoura, który w „Polityce natury” zarzuca jej brak realnej sprawczości. Jego zdaniem, by etyka troski mogła prowadzić do rzeczywistych zmian, powinna funkcjonować w wymiarze politycznym, szczególnie poprzez demokrację.

dr Tomasz Łączek, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Sukces życiowy w czasach polikryzysu – rozważania z wątkiem (nie)oczywistej koncepcji antropocenu

Pojęcie „sukces” oraz „sukces życiowy” to kluczowe zagadnienia, które w dużym stopniu kształtują współczesne rozumienie wartości i celów jednostki. W dobie polikryzysu, kiedy globalne zmiany, kryzysy społeczne oraz zagrożenia środowiskowe wpływają na życie codzienne, redefinicja tych pojęć staje się niezwykle istotna. Sukces życiowy, często utożsamiany z osiągnięciem indywidualnych celów materialnych i społecznych, wymaga dziś szerszego spojrzenia, uwzględniającego aspekty związane z dobrostanem psychicznym, odpowiedzialnością społeczną czy równowagą z naturą. Równocześnie, w kontekście współczesnych kryzysów, sukces nie powinien być rozumiany wyłącznie w kategoriach

jednostkowych, ale także w wymiarze wspólnotowym i ekologicznym, gdzie ważne staje się poszukiwanie wartości, które będą sprzyjać zrównoważonemu rozwojowi. Takie podejście do sukcesu i sukcesu życiowego może stanowić odpowiedź na wyzwania stojące przed współczesnym człowiekiem, który nieustannie musi balansować między osobistymi ambicjami a odpowiedzialnością za społeczeństwo i środowisko.

mgr Piotr Maciaszek, Uniwersytet Wrocławski

Edukacyjny potencjał popkulturowych przedstawień śmierci kierowanych do dzieci

Ważność tematyki przedstawiania śmierci w popkulturze skierowanej do dzieci wynika z potrzeby osvajania młodych odbiorców z jednym z najbardziej fundamentalnych aspektów ludzkiej egzystencji. Celem opracowania jest analiza sposobów ukazywania śmierci w trzech wybranych tekstach kultury: filmach animowanych „Coco” i „Co w duszy gra” oraz ilustrowanej opowieści „Wszędzie i we wszystkim”. Badane materiały przedstawiają temat śmierci z perspektywy biologicznej, duchowej i symbolicznej, umożliwiając dzieciom zrozumienie jej wielowymiarowości. Śmierć ukazana jest jako nieunikniony element życia, którego akceptacja wspiera rozwój emocjonalny i oswoja z tematem straty. Poprzez metafory i obrazy, filmy i literatura pełnią funkcję tanatoedukacyjną, pomagając młodym odbiorcom przygotować się do konfrontacji z doświadczeniem utraty. Analiza ta ma na celu wskazanie potencjału popkultury w tanatoedukacji, zwracając uwagę na jej rolę w inspirowaniu refleksji nad śmiercią, co sprzyja pełniejszemu przeżywaniu życia.

dr hab. Katarzyna Majbroda, prof. UWr , Uniwersytet Wrocławski

Ekologiczno-ekonomiczne katastrofy, społeczne niepokoje. O potrzebie edukacji proklimatycznej i uspołeczniania transformacji energetycznej

Kryzys klimatyczno-środowiskowy oraz świadomość złej kondycji planety w późnym kapitalizmie prowadzą do proklamowania niejednoznacznie wartościowanego Antropocenu, który stawia pytanie o granice ludzkiego wpływu na Ziemię oraz o możliwość zachowania równowagi ekologicznej w obliczu intensywnych procesów globalnych. Zjawisko to zmusza do refleksji nad koniecznością przemyslenia relacji człowieka z naturą oraz wyzwań, które stoją przed współczesnymi społeczeństwami w kontekście zrównoważonego rozwoju. W obliczu tych wyzwań rozwijanie edukacji środowiskowej staje się kluczowe, stanowiąc fundament budowania świadomości ekologicznej wśród młodszych pokoleń, które będą odpowiedzialne za przyszłość planety. Równocześnie konieczne jest promowanie odpowiedzialności proekologicznej na poziomie jednostek i społeczności, aby zrealizować długofalowe cele ochrony środowiska, w tym ograniczenie negatywnych skutków działalności ludzkiej.

dr Beata Maj, Uniwersytet Wrocławski

Pedagogika wobec wielowymiarowego kryzysu

Polska i świat doświadczają wielowymiarowego kryzysu: politycznego, ekonomicznego, finansowego, energetycznego, żywnościowego, migracyjnego oraz zdrowotnego, które łączą się w jedną skomplikowaną sieć problemów, mających daleko idące konsekwencje. Na mapie

geopolitycznej pojawia się wiele punktów zapalnych oraz jawnych konfliktów zbrojnych, które dodatkowo potęgują poczucie niepewności. Niepewność jutra w sposób bezpośredni wpływa na jakość codziennego życia jednostek i rodzin, prowadząc do pogorszenia kondycji emocjonalnej, psychicznej oraz społecznej. Ponadto współczesny człowiek zmagają się z kryzysem zaufania, słabnącymi więziami społecznymi, kryzysem wartości i tożsamości, a także osłabioną strukturą rodziny. Zjawisko to, obok kryzysu biopsychospołecznego, prowadzi do coraz większego zagubienia i wyalienowania różnych grup społecznych. W obliczu tych wyzwań, pedagogika i edukacja stają przed pilną koniecznością poszerzenia swojego zakresu oddziaływań o nowe przestrzenie, dotąd nieeksplorowane lub marginalizowane, zarówno w odniesieniu do jednostek, jak i różnorodnych grup społecznych, a także szerszych środowisk wychowawczych. Takie podejście może przyczynić się do zrozumienia i wsparcia w budowaniu nowych form współistnienia i adaptacji do zmieniającej się rzeczywistości.

dr Agnieszka Majewska-Kafarowska, Uniwersytet Śląski

Zagmatwane ścieżki człowieka w antropocenie - rozważania o bliskości i izolacji, zwierzętach, robotach i starości

Zbiorowość, w której obecnie żyje człowiek, już nie określa się wyłącznie przez to, co ludzkie, jest w niej miejsce dla zwierząt, dla technologii, dla tzw. bytów technologicznych. Nasz świat jest bogaty i różnorodny, ale czy to bogactwo stwarza dobre warunki do zaspokajania ludzkich potrzeb w sposób pozwalający rozwijać ludzki potencjał budowania rozmaitych relacji, więzi opartych na uczuciach, wzajemności, zaangażowaniu umożliwiającym wykraczanie poza własny egoizm? Czy coraz bardziej uświadomiona obecność zwierząt towarzyszących życiu człowieka to wyraz jego dojrzałości, odpowiedzialności, będących wyrazem końca szowinizmu gatunkowego? Czy nie jest to jednocześnie przejawem niepokojącego trendu wycofywania się ludzi z relacji społecznych z innymi ludźmi, ze świadomego i zaangażowanego współbywania na rzecz autoizolacyjnego zamykania się na bycie we wspólnocie z równymi sobie? Co ciekawe, oprócz żywych zwierząt, towarzyszących naszemu życiu domowemu, pojawiają się też roboty, efekt człowieczego aktu tworzenia. Część z nich to urządzenia stworzone po to, by towarzyszyć człowiekowi – nie tylko wspomagać go w codziennych zadaniach, ale i towarzyszyć mu. I tu powstaje pytanie o to, czy obecność robotów nie będzie wzmacniała już istniejących procesów autoizolowania się ludzi, uciekania z aktywnego uczestnictwa w społecznościach, rezygnacji z zaangażowania w ludzkie wspólnotowe życie, a może nawet w relacje ze zwierzęciem? Czy dotychczasowe ścieżki socjalizacji i wychowania wymagają przemyślenia, redefinicji? Wreszcie - czy wychowanie jest w stanie zatrzymać lub odwrócić ten trend? Czy jest to potrzebne? Jaka starość czeka człowieka, który jest poza społecznością? Jak będzie sobie radził z zaspokajaniem swoich potrzeb i wypełnianiem treści swojego życia w ostatniej jego fazie? Pytania te wydają się jak najbardziej zasadne, gdy spojrzymy na to, jak bardzo nowe technologie wypierają tradycyjne sposoby komunikowania się ludzi i z jakimi problemami społecznymi borykają się współczesne społeczeństwa

dr Aneta Makowska, Uniwersytet Szczeciński

Edukacja w antropocenie: o trzech rozproszonych praktykach performatywnych

W obliczu wyzwań związanych z antropoceniem, istotne staje się poszukiwanie nowych, zrównoważonych i interdyscyplinarnych podejść do edukacji. Współczesne problemy

ekologiczne wymagają innowacyjnych metod, które wykraczają poza tradycyjne ramy edukacyjne, łącząc różne perspektywy i podejścia. Celem przedstawionego opracowania jest zaprezentowanie trzech zróżnicowanych praktyk edukacyjnych, które w moim przekonaniu odpowiadają na te wyzwania. Praktyki te, mające charakter preformatywny, doceniają różne źródła wiedzy – potoczną, naukową i ludyczną – zrównując ich statusy. Wykorzystują różnorodne narzędzia działalności, takie jak sztuka, sport i nauka, a także są nastawione na działanie oraz wprowadzanie zmiany poprzez eksperymentowanie, testowanie i badanie. Dzieją się w naturokulturach, współpracując z ludzko-nie-ludzkimi zbiorowościami, co umożliwia tworzenie nowych form edukacyjnych odpowiadających na złożoność współczesnych problemów ekologicznych.

Michał Malinowski – Dyrektor Muzeum Bajek, Baśni i Opowieści

Pedagogika Nielinearna MuBaBaO – Moc połączenia w epoce Symbiocenu

Współczesny świat, definiowany przez wyzwania epoki antropocenu, wymaga nowego podejścia do edukacji, które umożliwia zrozumienie złożonych systemów i harmonijną współpracę z otaczającym środowiskiem. Pedagogika Nielinearna MuBaBaO (Muzeum Bajek, Baśni i Opowieści) proponuje rozwój inteligencji nielinearnej jako odpowiedzi na potrzebę dostrzegania ukrytych wzorców, zrozumienia sieci wzajemnych zależności oraz czerpania wiedzy z intuicji i kreatywności. Inteligencja nieliniarna to zdolność przekraczania ograniczeń linearnego myślenia, umożliwiającą odkrywanie harmonii w chaosie i tworzenie nowatorskich rozwiązań w złożonych, dynamicznych systemach. W obliczu destrukcyjnych skutków antropocenu, koncept *symbiocenu* – epoki współpracy i symbiozy – stanowi kluczową inspirację dla nowoczesnej edukacji. Symbiocen, jako wizja przyszłości, kładzie nacisk na budowanie relacji opartych na wzajemnym wsparciu i zrównoważonym rozwoju pomiędzy ludźmi, naturą i technologią. Pedagogika Nielinearna MuBaBaO wpisuje się w ten model, rozwijając zdolności uczniów do myślenia systemowego i kształtując w nich postawy proaktywne wobec problemów środowiskowych i społecznych. Referat przedstawi teoretyczne i praktyczne aspekty pedagogiki nielinearnej, takie jak narzędzia MuBaBaO – bajki, baśnie i opowieści oraz Klocki Myślenia Kreatywnego – które wspierają rozwój nielinearnego myślenia i zdolności tworzenia połączeń między pozornie odległymi elementami. W kontekście symbiocenu, te narzędzia stają się kluczowe dla rozwijania empatii, świadomości ekologicznej i zdolności współpracy. Podkreślona zostanie również rola edukacji w transformacji społecznej, gdzie inteligencja nieliniarna staje się mostem między nauką, intuicją a kreatywnością. Takie podejście może wspierać harmonijną adaptację do symbiocenu, budując przyszłość opartą na współpracy, równowadze i głębokim zrozumieniu złożoności świata.

prof. dr hab. Szymon Malinowski, Uniwersytet Wrocławski

Edukacja klimatyczna - co warto wiedzieć, czego wiedzieć nie trzeba

Od 20 lat opowiadam różnym gremiom o tym jak działa klimat i o antropogenicznym charakterze jego zmian. Reakcje odbiorców na informacje, które komunikuję są bardzo zróżnicowane. W ramach spotkania podzielę się zebranymi doświadczeniami i spostrzeżeniami na temat tego, jak reagują słuchacze, jakie informacje i przekazy budzą ich opór, a jakie zainteresowanie i zaniepokojenie. Podam też kilka przykładów, które pomagają słuchaczom zrozumieć skalę problemu.

dr Jacek Małczyński, Uniwersytet Wrocławski

Interwencja muzealna oraz zwołanie kolektywu jako strategie animowania antropocenu

W kontekście współczesnych wyzwań związanych z antropocenem, zaprezentowane zostaną dwa projekty badawczo-dydaktyczne zrealizowane w Laboratorium Humanistyki Współczesnej na Uniwersytecie Wrocławskim. Celem projektów było testowanie laboratoryjnego modusu poznania w humanistyce, co stanowi próbę zastosowania nowych metod badawczych w kontekście zmian ekologicznych i społecznych. Pierwszy projekt ("Muzeum antropocenu") zrealizowany w formie interwencji w ramy wystawy stałej Muzeum Przyrodniczego Uniwersytetu Wrocławskiego, a drugi ("KOLEKTYW") polegający na zainscenizowaniu posiedzenia kolektywu debatującego o nadaniu gołębiom miejskim statusu rezydentów, stanowią dwie różne strategie animowania antropocenu. Ich porównanie umożliwi omówienie charakterystycznych cech laboratoryjnego sposobu poznania, takich jak eksperymentalność, sytuacyjność, kolektywność oraz otwartość, manifestującą się w angażowaniu studentów i studentek oraz współpracy z instytucjami partnerskimi, co umożliwi społeczne krążenie wiedzy i poszerzenie granic dyscyplinarnych i instytucjonalnych.

dr Andrzej Marzec, Uniwersytet Adama Mickiewicza

Mroczna pedagogika (ONLINE)

Nowoczesną działalność dydaktyczną (oświatę) umożliwiały i organizowały dotychczas ideały oświecenia. Współczesna próba odejścia od oświeceniowych założeń, w pierwszej chwili może kojarzyć nam się z końcem edukacji, jej paraliżem lub całkowitą niemożliwością przekazywania wiedzy. Z tej perspektywy mroczna pedagogika wydaje się oksymoronem, czymś, co nie może i nie powinno mieć miejsca. Po raz pierwszy tym pojęciem posłużył się Jason Wallin, sprzeciwiając się nauczaniu uwzględniającemu punkt widzenia wyłącznie jednego (ludzkiego) gatunku. Kilka lat później, trójka nordyckich badaczy (J. A. Lysgaard, M. Hauberg-Lund Laugesen, S. L. Bengtsson) podejmuje naszkicowany przez Wallina projekt mrocznej pedagogiki, ale tym razem już całkowicie koncentrując się na założeniach spekulatywnego realizmu, który staje się od tej pory jej teoretycznym zapleczem. Mroczna pedagogika nie tylko poszukuje nieoczywistych i zaskakujących źródeł myślenia, lecz jest również bezpośrednią odpowiedzią na rosnącą potworność antropocenu, zostaje skierowana ku temu, co pozaludzkie i jako takie przekracza granice ludzkiego świata.

mgr Weronika Mazurek, Uniwersytet Wrocławski

Gatunki stowarzyszone: nowe narracje i ćwiczenia z wyobraźni

Zmiana relacji ludzi z nie-ludzką naturą, unikanie dominacji nad nią oraz roli opiekuna, a także działania wspierające „uspołecznianie natury” to kluczowe zagadnienia współczesnej refleksji ekologicznej. Odpowiedzi na te pytania szukane są w ramach ekokrytyki, która wskazuje na konieczność pracy nad wyobrażeniami o świecie jako drogi wyjścia z antropocenu. Odzyskanie wyobraźni, stanowiącej fundament podejścia do środowiska i relacji z naturą, wymaga działań artystycznych, które wspierają odnowienie ludzkiego podejścia do środowiska oraz kształtowanie nowej tożsamości gatunkowej, zgodnej z naturą. Przykłady działań artystycznych, takich jak literatura, sztuka czy design, mogą kwestionować utrwalone kulturowo przekonania i podważać dominującą rolę człowieka w relacji z innymi gatunkami. Takie praktyki mogą prowokować krytyczne myślenie, poszerzać wyobraźnię i inspirować do tworzenia wizji innego, możliwego świata po antropocenie.

prof. dr hab. Maria Mendel, Uniwersytet Gdański

O czułą pedagogikę w antropocenie

Czuła pedagogika, rozwijana w kontekście wcześniejszych badań nad sztuką i pracą socjalną jako formami „czulej pedagogiki publicznej”, stanowi ogólną koncepcję relacji edukacyjnych w świecie, który nie jest wyłącznie ludzki, mimo że człowiek pozostaje w nim na uprzywilejowanej pozycji. Czułość rozumiana jest jako kluczowa cecha relacji formujących się w tym świecie, prowadząca do symbiotycznej wspólnoty. Obejmuje ona współtworzenie życia z innymi bytami w efemerycznym i współzależnym świecie, w którym żadna jednostka nie istnieje samodzielnie ani w stałej formie. Czuła pedagogika ma na celu przełamanie antropocentryzmu, wyjście poza humanizm i dążenie do wielogatunkowej wspólnoty przyszłości, przy jednoczesnym edukacyjnym wykorzystaniu doświadczeń związanych z „nostalgia antropocenu” jako politycznym narzędziem zmiany. W obliczu kryzysowej kondycji współczesnego świata, czuła pedagogika stanowi etyczny imperatyw podjęcia działań transformujących relację człowieka z przyrodą, stabilizujących regeneracyjne siły wspólnoty i ratujących życie na Ziemi. Koncepcja ta rozwija się poprzez metaforykę czułego narratora, jaką wykorzystuje Olga Tokarczuk, oraz refleksję nad praktyką edukacyjną w kontekście antropocenu.

dr Alicja Mironiuk, Uniwersytet Wrocławski

Rodzicielstwo w instagramowym filtrze

Współczesne wyzwania związane z rozwojem kompetencji rodzicielskich wśród młodych rodziców, szczególnie w kontekście milenialsów, wynikają z konieczności sprostania wysokim oczekiwaniom społecznym dotyczącym bycia „profesjonalnym” lub przynajmniej „dobrym” rodzicem, często przy braku wsparcia ze strony rodzin wielopokoleniowych. Ponadto, zmiany zachodzące w ponowoczesnym społeczeństwie prowadzą do dezaktualizacji tradycyjnych wzorców wychowawczych, które były przekazywane przez rodziców. W rezultacie media społecznościowe, zwłaszcza Instagram, stały się istotnym źródłem wiedzy i inspiracji dla młodych rodziców. Celem artykułu jest analiza treści publikowanych przez wybrane konta

parentingowe, mająca na celu zidentyfikowanie wizerunku rodzicielstwa prezentowanego na polskim Instagramie.

dr Anna Mitrega, Uniwersytet Wrocławski

Czynniki ryzyka krzywdzenia dzieci w konfliktowych rozstaniach rodziców - przegląd badań

W ostatnim czasie notujemy rosnące zainteresowanie badaczy fenomenem rozstawania się rodziców w warunkach silnego konfliktu oraz jego krótko- i długofalowych skutków dla funkcjonowania dzieci. Problem ma znaczenie nie tylko dla praktyki pracy pedagogicznej i psychologicznej z dziećmi, ale również dla służb socjalnych. Szczególne zadania mają w tym zakresie prawnicy, rozpatrujący sprawy i definiujący ostateczne postanowienia dotyczące opieki. Problem badawczym stanowi definiowanie czynników ryzyka krzywdzenia dzieci, ryzyka ich wiktylizacji, często mającym bezwiedny, mało świadomy charakter. Analiza badań polskich i zagranicznych daje szansę prezentacji wielostronnej analizy i formułowania wniosków. Praca ma charakter przeglądowy, co daje szansę na ujrzenie problemu z szerszej perspektywy, poznania doświadczeń z innych krajów, wniosków z lepszych i gorszych praktyk. Daje to szansę na poprawę dzieciństwa wielu dzieci, których rodzice utknęli w silnych konfliktach.

dr Karol Motyl, dr Katarzyna Zalas, Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

Projektowanie uniwersalne w edukacji jako pedagogika rzeczy (nie)dostępnych

Projektowanie uniwersalne w edukacji (PUE) to koncepcja, która zyskuje coraz większe znaczenie w kontekście różnorodności uczniów i ich potrzeb. Podczas wystąpienia zostanie przedstawiona charakterystyka PUE w kontekście pedagogiki rzeczy (nie)dostępnych, czyli takiej, która poprzez świadome kształtowanie środowiska edukacyjnego umożliwia lub utrudnia pełne uczestnictwo wszystkich osób w procesie edukacji. Omówione zostaną kluczowe zasady projektowania uniwersalnego oraz ich praktyczne zastosowanie w różnych obszarach i sytuacjach edukacyjnych. Wystąpienie będzie miało charakter teoretyczno-empiryczny a jego celem będzie zainspirowanie do refleksji nad praktyką pedagogiczną opisywaną w kategoriach dostępności.

dr Ewa Musiał, Uniwersytet Wrocławski

Kompetencje klimatyczne jako kluczowy element przygotowania nauczycieli. Spojrzenie studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Komunikat z badań wstępnych

W obliczu narastających problemów klimatycznych edukacja ekologiczna staje się jednym z kluczowych obszarów w kształceniu przyszłych nauczycieli przedszkolnych i wczesnoszkolnych. Przeanalizowano, w jaki sposób studenci pedagogiki postrzegają kompetencje klimatyczne oraz oceniono ich poziom wiedzy i gotowości do podejmowania tematów związanych ze zmianami klimatycznymi w pracy dydaktycznej. Badanie przeprowadzone na grupie studentów obejmowało analizę zarówno ich wiedzy na temat zagadnień ekologicznych, jak i postaw wobec konieczności edukacji klimatycznej. Wyniki badań wstępnych wskazują na zróżnicowany poziom świadomości klimatycznej, przy czym duża część studentów dostrzega potrzebę kształtowania wrażliwości ekologicznej u dzieci. Omówiono znaczenie kompetencji klimatycznych w przygotowaniu zawodowym przyszłych nauczycieli, proponując włączenie treści klimatycznych do programów kształcenia pedagogicznego. Przedstawiono rekomendacje i narzędzia wspierające rozwój tych

kompetencji wśród studentów, co może przyczynić się do budowania bardziej świadomego i odpowiedzialnego społeczeństwa.

dr Adrianna Nizińska, Uniwersytet Wrocławski

Szwedzkie uniwersytety wobec edukacji dla zrównoważonego rozwoju. Między afirmacją a kontestacją

Szwedzkie szkolnictwo wyższe obliguje uniwersytety do działania na rzecz zrównoważonego rozwoju w obszarze edukacyjnym, badawczym oraz na poziomie instytucjonalnym. Edukacja dla zrównoważonego rozwoju (EZR) jest raportowana i mierzona na potrzeby ewaluacji, generując nowe instrumenty systemowe, jak np. etykietowanie kursów czy powoływanie zespołów na rzecz doskonalenia dydaktyki uwzględniającej EZR. Powstają także interdyscyplinarne zespoły badawcze czy międzynarodowe programy kształcenia skupiające się na problematyce EZR. Jednocześnie krytycznie zorientowani badacze (Knutsson, Pedersen, Wals) wskazują na pozorność i instrumentalny charakter podejmowanych inicjatyw, odzwierciedlających odpolitycznione myślenie o EZR, typowe dla głównego nurtu i aktorów instytucjonalnych, kształtujących dyskurs takich jak np. UNESCO. Niniejszy tekst będzie próbą zaprezentowania głównych punktów debaty na temat potrzeby głębokiej zmiany społecznej postulowanej przez EZR i ewentualnej roli uniwersytetów w tym procesie.

dr hab. Andrzej W. Nowak prof. UAM, Uniwersytet Adama Mickiewicza

Wyobraźnia pedagogiczna dla Antropocenu – między posthumanistyczną wrażliwością a humanistycznym dziedzictwem

Wskazane napięcie między posthumanizmem i posthumanistyczną wrażliwością a tradycyjną rolą pedagogiki wymaga rozpoznania i przezwyciężenia, by możliwe było wypracowanie perspektywy wyobraźni pedagogicznej przydatnej wobec wyzwań antropocenu. Ujęcie posthumanistyczne poszerza rozumienie relacji o byty pozaludzkie i rozwija ontologiczną wrażliwość, ale jednocześnie traci zdolność do formułowania klasycznych, humanistycznych pytań aksjologicznych. Tradycyjny humanizm, choć uwrażliwia aksjologicznie, pozostaje ograniczony ontologicznie. Teza wystąpienia zakłada, że konieczne jest połączenie posthumanistycznej wrażliwości ontologicznej z reinterpretowanym dziedzictwem aksjologicznym i politycznym humanizmu, co pozwoli łączyć wrażliwość posthumanistyczną z klasycznym podejściem aksjologicznym.

dr Jolanta Lipińska-Lokś, dr Agnieszka Nowicka, Uniwersytet Wrocławski

Kondycja psychiczna studentów pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego w czasach polikryzysu - komunikat z badań

Rzeczywistość współczesna obfituje w liczne i różnorodne kryzysy wywołane przez czynniki polityczne, ekonomiczne, zdrowotne oraz związane ze środowiskiem naturalnym. Kryzysy te eskalują, przenikają się, wpływają na siebie, ale przede wszystkim odciskają znamię na życiu młodych ludzi, którzy doświadczając ich, ponoszą wysokie biopsychospołeczne koszty. W wystąpieniu pragniemy przedstawić wyniki badań, których celem było zdiagnozowanie kondycji psychicznej studentów Pedagogiki UWrocław. Badania zrealizowano metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankiety. Narzędziem badawczym był autorski kwestionariusz ankiety. Uzyskane wyniki badań wskazują na zróżnicowany obraz kondycji psychicznej studentów oraz podejmowanych przez nich działań na rzecz radzenia sobie z doświadczaniem zarówno globalnych, jak i osobistych kryzysów.

dr Grażyna Lubowicka, Uniwersytet Wrocław

Od etyki troski do polityki trosk

Koncepcja etyki Rosi Braidotti, czołowej przedstawicielki posthumanizmu, odpowiada na współczesne wyzwania ekologiczne i społeczne, redefiniując granice między naturą a kulturą. Jej podejście oparte na naturo-kulturze zakłada, że natura jest integralną częścią świata społecznego, tworząc relacyjną i materialną wspólnotę, która obejmuje zarówno ludzi, jak i byty nie-ludzkie oraz nieożywione, jak zasoby naturalne i ziemia jako całość. Tak rozumiana wspólnota życia jest dodatkowo strukturyzowana przez technologie i globalny kapitalizm, co łączy problematykę antropocenu z tzw. kapitałowcem. Fundamentem tej etyki jest empatia i bezinteresowność wobec wszystkich bytów, co zbliża ją do feministycznej etyki troski i wartości takich jak nadzieja i solidarność. Skoro człowieka z innymi bytami łączy wspólnota życia, to konieczne staje się przyjęcie szacunku, egalitarności i transgatunkowej solidarności, aby działać na rzecz dobra każdej istoty. Kluczową kategorią etyki Braidotti jest odpowiedzialność za przyszłe pokolenia, która może stanowić podstawę do podejmowania projektów zarówno jednostkowych, jak i wspólnotowych, prowadzących do przekształcania naturo-kultury i reformy kapitałowca. Koncepcja Braidotti spotyka się z krytyką ze strony Bruno Latoura, który w „Polityce natury” zarzuca jej brak realnej sprawczości. Jego zdaniem, by etyka troski mogła prowadzić do rzeczywistych zmian, powinna funkcjonować w wymiarze politycznym, szczególnie poprzez demokrację.

dr Małgorzata Obrycka, Uniwersytet Gdański

Człowieczeństwo niejedno ma imię. Wychowanie do humanitaryzmu w świetle dzieciństwa Ève i IRÈNE Curie

Wystąpienie koncentruje się na pedagogicznych implikacjach wynikających z wspomnień z dzieciństwa dwóch siostr, Ève i Irène Curie, wychowujących się w rodzinie Marii i Pierre'a Curie – wybitnych naukowców, ale również zaangażowanych rodziców. Analiza skupi się na procedurach, zasadach oraz formach oddziaływań wychowawczych, które kształtowały edukacyjną codzienność dziewczynek, uwzględniając ich wyjątkowe doświadczenia w rodzinie, mającej ogromne znaczenie w historii nauki. Podkreślona zostanie rola rodziców jako pierwszych nauczycieli, których postawa i działania miały istotny wpływ na rozwój intelektualny i moralny córek, zwłaszcza w zakresie kształtowania wartości humanitarnych. Szczególna uwaga zostanie poświęcona analizie, jak rodzina Curie realizowała edukację w duchu humanitaryzmu, dążąc do wychowania córek na osoby odpowiedzialne za innych i za dobro społeczne. Celem wystąpienia jest ukazanie, jak te wychowawcze doświadczenia mogły wpłynąć na późniejsze życie siostr, które same stały się wybitnymi postaciami w swoich dziedzinach, kontynuując dziedzictwo rodziców.

dr Katarzyna Odyniec, Uniwersytet w Białymstoku

Wielki ogień na Maderze, wielka woda w Polsce. Dwie postawy społeczności lokalnych wobec klęsk żywiołowych

Polskę i Maderę dzieli prawie 4000 km, a mimo to oba miejsca dotknęły poważne klęski żywiołowe w tym samym czasie. 14 sierpnia 2024 roku na Maderze wybuchł pożar, który zniszczył ponad 5000 ha, w tym dolinę Curral das Freiras, lasy wawrzynowe i siedliska

endemicznych ptaków. Po 11 dniach ogień udało się opanować dzięki pomocy Hiszpanów. 12 września w Polsce nawałnice spowodowały powódź, która zniszczyła Nysę, Kłodzko, Łądek-Zdrój i inne miejscowości. Oba żywioły mają wspólne przyczyny – zmiany klimatyczne – i pociągnęły za sobą tragiczne skutki dla ludzi, zwierząt i środowiska. Jako pedagog społeczny zauważam jednak istotną różnicę w reakcji lokalnych społeczności na zagrożenie. W Polsce mieszkańcy zagrożonych miejscowości aktywnie współpracowali z służbami ratunkowymi, podczas gdy na Maderze reakcja była spóźniona i ograniczona do pomocy, gdy pożar zbliżył się do domostw. Niewielka pomoc ze strony lokalnych służb była wspierana przez społeczności cyfrowych nomadów i ekspatów. Wystąpienie jest wynikiem analizy netnograficznej oraz rozmów z mieszkańcami Madery i nomadami, a głównym wnioskiem jest znaczenie społeczności obywatelskich w obliczu kryzysów.

dr Małgorzata Owczarska, Uniwersytet Warszawski

Hydroperformatywność i miraż hydro-władzy?

Zmiany klimatyczne i pogłębiający się kryzys wodny wzywają nauki humanistyczne do głębszego zrozumienia relacji człowieka, zwłaszcza zachodniego, z wodą – relacji, które obecnie opierają się głównie na iluzji hydro-władzy. Coraz wyraźniejsza staje się potrzeba stworzenia nowego języka oraz bardziej podmiotowych interakcji między tymi dwoma, niekoniecznie odrębnymi bytami. Woda, zamiast być postrzegana wyłącznie jako zasób czy uniwersalne H₂O, wyłania się jako aktywna uczestniczka szeroko pojętych dynamik hydrospołecznych, sprawcza i zdolna do (samo)reprezentacji oraz współtworzenia ludzkiego życia. Proponuję zatem pojęcie „hydroperformatywności”, które łączy wymiar poza-tekstowy, relacyjny, historyczny i lokalny. Dodatkowo, koncepcje „wodnego świata” i „transsubstancji” pomagają opisać te złożone relacje, ich wielorakie temporalności, przestrzenność, różne skale oraz wewnętrzne paradoksy i niepewności.

Emilia Pomarańska, Uniwersytet Wrocławski

Zmiany antropogeniczne a zdrowie człowieka- co wiemy o występowaniu chorób przewlekłych i działalności człowieka?

Współczesne wyzwania zdrowotne coraz częściej związane są z uwarunkowaniami środowiskowymi, w tym z przyspieszonym rozwojem cywilizacyjnym, zanieczyszczeniem środowiska oraz zmianami klimatycznymi. Czynniki te mają istotny wpływ na organizmy żywe, w tym na zdrowie ludzi, kształtując je zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio. Styl życia, w tym dieta, poziom stresu czy sposób wychowania dzieci, wpływają na zdrowie w długoterminowej perspektywie. Odpowiednia dieta i podaż witamin są kluczowe dla prawidłowego rozwoju, a ich niedobory mogą prowadzić do powstawania chorób. Zmiany klimatyczne, których tempo przewyższa zdolność adaptacyjną organizmu ludzkiego, zwiększają ryzyko zachorowań na choroby przewlekłe. Referat ma na celu przegląd badań dotyczących wpływu czynników środowiskowych na zdrowie oraz analizę, czy zmiany te mają wyłącznie negatywne skutki, czy istnieją również czynniki sprzyjające zdrowiu, które mogą łagodzić negatywne konsekwencje zmian w środowisku.

dr Beata Pietkiewicz- Pareek, Uniwersytet Wrocławski

Slumsy w Radżastanie a zmiany klimatyczne

Slumsy to gęsto zaludnione obszary miejskie, które charakteryzują się brakiem odpowiedniej infrastruktury i podstawowych udogodnień. Zamieszkują je najubożsi mieszkańcy miast, którzy często żyją w warunkach skrajnego niedostatku. Większość tych terenów znajduje się na obszarach nieprzeznaczonych do zamieszkania, takich jak okolice wysypisk śmieci, fabryk, torów kolejowych czy rzek. W rezultacie mieszkańcy slumsów narażeni są na nieustanne zagrożenia zdrowotne i środowiskowe. Brak dostępu do czystej wody, kanalizacji czy elektryczności dodatkowo pogłębia trudności codziennego życia. Pomimo tych wyzwań, w slumsach często rozwijają się silne więzi społeczne i lokalna przedsiębiorczość, stanowiące odpowiedź na brak wsparcia z zewnątrz.

dr Kacper Radzki, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu

Wstyd jako narzędzie społecznego nacisku i motywacja do zmiany w kontekście wyzwań antropocenu

W antropocenie, epoce charakteryzującej się zmianami środowiskowymi wywołanymi działalnością człowieka, tradycyjne narzędzia społeczne, takie jak wstyd, zyskują nowe znaczenie. Mechanizmy wstydu, które pierwotnie służyły wymuszaniu zgodności z normami społecznymi, mogą zostać dostosowane do promowania zachowań zgodnych z wymaganiami ekologicznymi. Wstyd historycznie pełnił rolę narzędzia społecznego, zniechęcając do łamania norm poprzez publiczną stygmatyzację. W kontekście globalnych wyzwań jego rola wykracza jednak poza jednostkowe wykroczenia, obejmując zachowania zagrażające stabilności społecznej i środowiskowej. Analiza społecznych i psychologicznych aspektów wstydu oraz poczucia winy bada ich skuteczność w zapobieganiu działaniom aspołecznym. Istnieje pytanie, czy wstyd może rzeczywiście katalizować autentyczną zmianę zachowań, czy też prowadzi do pogłębiania stygmatyzacji i wykluczenia społecznego. Antropocen kształtuje nowe formy zbiorowego wstydu związane z zaniedbaniem środowiska, tworząc ewoluujący kontekst, w którym zarówno jednostkowe, jak i zbiorowe działania podlegają ocenie moralnej. Wstyd, mimo swojej mocy, wymaga wyważonego stosowania, które uwzględnia godność jednostki i unika ryzyka alienacji, jednocześnie kształtując zrównoważony kompas moralny.

mgr Magdalena Anna Reichardt, Szkoła Doktorska Uniwersytetu Szczecińskiego

Rewitalizacja materialna i społeczna na północnym pograniczu polsko-niemieckim

Procesy rewitalizacyjne są złożone i wymagają czasu, stanowiąc ingerencję w wrażliwą tkankę natury i kultury. Działania na rzecz zmiany, zarówno w przestrzeni społecznej, jak i materialnej, są niezbędne do przywrócenia równowagi. W wystąpieniu zaprezentowane zostaną wybrane strategie rewitalizacyjne na polsko-niemieckim Pograniczu Pomeranii. Jak te procesy wyglądają w praktyce po obu stronach granicy? Jak definiowana jest rewitalizacja na tym obszarze, a także kto i w jaki sposób ją realizuje? Na te pytania zostaną udzielone odpowiedzi. Będzie to opowieść o uwrażliwianiu na sposób obchodzenia się z zastaną przestrzenią, uwzględniając złożoność uwarunkowań oraz dążenie do działań w duchu zrównoważonego rozwoju. Przedstawiony zostanie również proces zbliżania odmiennych obszarów, cechujących się zarówno różnicami, jak i podobieństwami, a także powstawania miejsc intensywnej dyfuzji

społeczno-kulturowej w obszarach rewitalizowanych, prowadzących do tworzenia się transgranicznego społeczeństwa obywatelskiego.

dr hab. Maria Reut, prof. DSW, Uniwersytet Dolnośląski DSW

Pedagogika jako refleksja egzystencjalna

Przedstawione w tytule konferencji kategorie warto traktować jako ukierunkowanie na obszar pogranicza nauk humanistycznych i społecznych, analizując współczesne uwarunkowania wielodyscyplinowości i transdyscyplinarności. W tym kontekście chciałabym odnieść się do zagadnienia zwrotu badawczego, pojmowanego nie tylko jako pojęcie naukowe czy metodologiczne, ale także etyczne. Współczesne badania skłaniają do ponownego rozważenia funkcji i celów humanistyki oraz nauk społecznych, gdzie mówi się o "humanistyce jako sferze, w której autonomia badań nie wyklucza społecznego zaangażowania". To trudne, złożone zadanie, a istotnym pytaniem staje się krytyczne rozumienie myśli emancypacyjnej. W pedagogice kategorie sprawiedliwości, nierówności i odpowiedzialności nabierają szczególnego znaczenia. W tym szerokim kontekście skoncentruję się na pedagogicznym znaczeniu literatury i sztuki. Kierowanie się ku sztuce i wyobraźni nie jest ucieczką od rzeczywistości, ale wzmacnianiem jakości doświadczenia i wspomaganie rozumienia. Sztuka jest "środkiem do zachowania żywej świadomości celów wykraczających ponad oczywistość". Literacka opowieść może pełnić rolę "laboratorium sądu moralnego", a "literacka wyobraźnia" przygotowuje do działań etycznych. Celem spotkania z literaturą nie jest traktowanie jej jedynie jako materiału dydaktycznego czy pouczenia, ale jako przestrzeni do refleksji egzystencjalnej.

mgr Robert Rient, Fundacja Szamanizmu, Plemię Odry

Rzeka Odra jako osoba prawna

Odra jako osoba prawna. Polska jest jednym z 409 miejsc na świecie, w którym podejmowane są działania na rzecz podmiotowości natury (eng. *rights of nature*). Od ponad dwóch lat trwa inicjatywa zmierzająca do uznania rzeki Odry za osobę prawną. W tym czasie setki osób przez 44 dni przeszły 937 kilometrów towarzysząc rzece Odrze od jej źródła do miejsca, w którym łączy się z morzem. Apel w sprawie uznania Odry za osobę prawną podpisało ponad 14 000 osób. 1 stycznia 2024 roku rozpoczęła się największa w Polsce kampania na rzecz uznania rzeki za osobę pt. Przepływy dla Odry. 50 dni i 50 wydarzeń. Udział wzięła m.in. noblistka Olga Tokarczuk, prof. Urszula Zajączkowska, prof. Jerzy Bieluk, dr. Stanisław Kordasiewicz, poza tym pisarki, poeci, prawnicy, terapeuci, muzycy i szereg innych osób.

mgr Jarosław Rutkowski, Uniwersytet Warszawski

Dom kultury jako forma otwarta. W stronę pedagogiki publicznej

W obliczu kryzysów klimatycznych, społecznych i demokratycznych, które zakłócają jakość życia, pojawia się pilna potrzeba czulej orientacji i troski w działaniu. Eksploatacja zasobów naturalnych i hiperkonsumpcja prowadzą do nagromadzenia globalnych i lokalnych problemów. Przejście od odczuwania zagubienia do aktywnego działania na rzecz zmiany jest możliwe, zwłaszcza w ramach działań lokalnych, takich jak domy kultury. Dom kultury, jako instytucja publiczna, silnie zakorzeniona w społeczności lokalnej, stanowi przestrzeń, w której możliwe jest realizowanie strategii zrównoważonego rozwoju. Jako forma architektoniczna,

dom kultury pełni rolę w regeneracji środowiska naturalnego, a jego otwarta, zorientowana na troskę struktura stwarza możliwości działań edukacyjnych. Pedagogika publiczna, skupiająca się na dobru wspólnym, może wspierać procesy odbudowy okaleczonego świata poprzez edukację i małe, lokalne inicjatywy.

dr hab. Marta Ryniejska-Kieldanowicz, prof. UWr, Uniwersytet Wrocławski, **mgr Ewa Lebioda**, Uniwersytet Wrocławski

Komunikacja środowiskowa w Danii: Rola edukacji w budowaniu ekologicznej świadomości społecznej

Edukacja środowiskowa stanowi kluczowy komponent komunikacji środowiskowej w Danii, odgrywając istotną rolę w kształtowaniu postaw proekologicznych w społeczeństwie. Komunikacja środowiskowa, rozumiana jako proces wymiany informacji o tematyce ekologicznej, ma na celu budowanie świadomości ekologicznej oraz wspieranie działań na rzecz ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. Centralnym elementem tego procesu jest edukacja środowiskowa, która nie tylko przekazuje wiedzę, ale także wpływa na zachowania jednostek, grup społecznych i instytucji, promując zrównoważone praktyki na różnych poziomach. Przedstawione zostaną wybrane inicjatywy edukacyjne z zakresu ochrony środowiska wdrożone w Danii, które ukazują różnorodność podejść i praktyk w edukacji środowiskowej. Analiza tych przykładów pokazuje, w jaki sposób edukacja środowiskowa może skutecznie wspierać budowanie świadomości ekologicznej oraz inspirować proekologiczne działania. Wnioski płynące z opracowania wskazują na możliwość przenoszenia duńskich doświadczeń w zakresie edukacji i komunikacji środowiskowej na grunt innych krajów europejskich, oferując ścieżki zwiększenia zaangażowania społecznego w działania proekologiczne.

dr hab. Jacek Schindler, Uniwersytet Wrocławski

Do czego i jak edukuje kapitalizm z żarliwym poparciem humanistów?

Kapitalizm, choć przyczynia się do zaspokajania podstawowych potrzeb społecznych, edukuje konsumentów w kierunku samopodtrzymywania własnego wzrostu i pragnień nastawionych na nieustanny rozwój, co jest oczywistością. Nie mniej bezsporne jest, że proces ten odbywa się kosztem eksploatacji zasobów naturalnych i ludzkich, prowadząc do degradacji środowiska życia, które znamy. Rzadko zwraca się jednak uwagę na kluczową rolę humanistów w edukowaniu do kapitalizmu. To oni, poprzez kreowanie rynkowej wartości produktów i budowanie ich wyjątkowości, a także legitymizując struktury wartości, przyczyniają się do wzrostowej presji. Przedstawiona analiza koncentruje się na badaniu kategorii wzrostu, ukazując, jak struktura wartości związana z tą kategorią kształtuje współczesną edukację. W kontekście tych rozważań analizowane będą wybrane koncepcje posthumanistyczne, które rozwijają alternatywne wizje, stając się narzędziami edukacyjnymi w służbie dojrzałego kapitalizmu.

dr Beata Skotnicka, dr hab. Agnieszka Kamyk-Wawryszuk, dr Magdalena Zając,
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Kłęski żywiołowe jako zagrożenie dostępności edukacji dla uczniów z niepełnosprawnościami

Powódź jako klęska żywiołowa stanowi istotne zagrożenie dla dostępności edukacji, szczególnie w przypadku uczniów z niepełnosprawnościami. Zjawiska atmosferyczne o niszczycielskim charakterze wpływają na wiele aspektów życia mieszkańców, wywołując stres oraz objawy zespołu stresu pourazowego. W trudnych sytuacjach kryzysowych, takich jak powódź, dostęp do edukacji jest poważnie ograniczony, co ma szczególne znaczenie dla uczniów z niepełnosprawnościami. W analizie teoretycznej uwzględnione zostaną kategorie traumy oraz sytuacji trudnej, które pomogą zrozumieć reakcje tych uczniów w obliczu kryzysu. Wskazane zostaną czynniki zagrażające dostępności edukacyjnej, a następnie poddane one zostaną analizie SWOT, mającej na celu zidentyfikowanie zasobów i mocnych stron, które mogą wspierać lub utrudniać proces edukacyjny w takich warunkach.

dr hab. Renata Tomaszewska prof. UKW, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
w Bydgoszczy

Sztuczna inteligencja a zrównoważony rozwój. Ukryte koszty ekologiczne

Sztuczna inteligencja może odegrać znaczącą rolę w rozwiązywaniu problemów związanych ze środowiskiem, od projektowania bardziej energooszczędnych budynków po monitorowanie stanu zanieczyszczenia wód czy optymalne wykorzystanie energii odnawialnej. Z drugiej strony każdy postęp technologiczny pozostawia za sobą ślad ekologiczny, często pomijany. W przypadku technologii AI otwiera ona nowe możliwości, ale również stawia szereg wyzwań. Sztuczna inteligencja generuje realne i niepokojące koszty klimatyczne, których nie można ignorować. Rosnąca liczba i różnorodność zastosowań modeli AI będzie prowadzić do zwiększania negatywnego wpływu na środowisko (m.in. ogromne zapotrzebowanie na energię, emisja gazów cieplarnianych, systemy chłodzenia, które zużywają znaczne ilości wody). Te ukryte koszty ekologiczne rzadziej i o wiele mniejszym stopniu są podejmowane w dyskusjach na temat AI. Dlatego też XXXVI Forum Pedagogów jest dobrą okazją do analizy tego zagadnienia.

dr Wojciech Trempała, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Przekonania ekologiczne młodzieży w dobie globalnego kryzysu środowiskowego

W badaniach empirycznych analizowano przekonania ekologiczne młodzieży, dokonując pomiaru metodą sondażu diagnostycznego na próbie 1252 maturzystów z bydgoskich szkół średnich. Zbieranie danych odbyło się w dwóch turach: 654 respondentów pochodziło z lat 2018-2019, a 598 z lat 2022-2023. Analiza porównawcza wyników uzyskanych w tych dwóch niezależnych próbach wykazała wyższy poziom akceptacji dla orientacji biocentrycznej/anty-antropocentrycznej w obu grupach, w porównaniu z orientacją antropocentryczną. Tendencja ta była jednak bardziej wyraźna w próbie z lat 2022-2023. Ponadto, w porównaniu do lat 2018/2019, zauważono wzrost świadomości zagrożeń ekologicznych oraz większe znaczenie kwestii ekologicznych w deklaracjach badanych maturzystów, co może świadczyć o rosnącej wrażliwości młodzieży na problemy środowiskowe. W wyniku badań dostrzec można także różnice w sposobie postrzegania odpowiedzialności ekologicznej przez młodsze pokolenie.

dr Wojciech Ufel, Uniwersytet Wrocławski

Poza ekomodernizm, utopię i nihilizm: ekotragedia i katharsis

W *Śmierci tragedii* G. Steiner twierdzi, że tragedia, jako gatunek literacki, uwrażliwiała na postrzeganie rzeczywistości, w której jednostki stają się „niechcianymi gośćmi na świecie”. Burżuazja, odrzucając ten gatunek na rzecz komedii i melodramatu, wprowadziła wyraźną opozycję między dobrem a złem, w której moralne konsekwencje były jednoznaczne i nie budziły wątpliwości. D. Barker odnosi tę analizę do całej myśli politycznej Oświecenia, której celem było „racjonalne” usuwanie nierozwiązywalnych konfliktów. Podobne mechanizmy funkcjonują we współczesnych odpowiedziach na filozofię antropocenu. Wśród nich wyróżniają się wizje społeczeństwa obywatelskiego R. Solnit i B. Jessopa, deliberacyjne podejścia do problemów klimatycznych J. Dryzka i J. Pickeringa, myślenie magiczne J. Bosswela oraz koncepcje degrowth i solarpunk. Istnieje tendencja do pomijania uznania tragedii Antropocenu oraz tragedii polityczności, co skutkuje ignorowaniem wykluczeń i eksploatacji wynikających z różnic płciowych, rasowych czy klasowych. Takie podejście, czerpiąc z dramatu klasy średniej, prowadzi do powierzchownych i często naiwnych propozycji rozwiązań. W kontekście tych rozważań warto podjąć refleksję nad „powrotem tragedii”, który, poprzez sceptycyzm i uznanie złożoności konfliktu ludzkości z naturą i społeczeństwem, może otworzyć drogę do tworzenia alternatywnych wizji. Takie podejście wykracza poza nihilizm i cyniczny fatalizm, oferując nową perspektywę dla myślenia o współczesnych wyzwaniach.

mgr Sabina Wojtysiak, mgr Karol Maślany, Uniwersytet Wrocławski

„Żółtki, czarnuchy i ciapaci” - codzienne doświadczenia rasizmu w wybranych relacjach zagranicznych YouTuberów mieszkających w Polsce

Na plakacie przedstawiono wyniki badań dotyczących doświadczeń rasizmu w Polsce z perspektywy zagranicznych YouTuberów o innym kolorze skóry, którzy relacjonują swoje życie w tym kraju. Analiza dziesięciu nagrań wideo pozwoliła zidentyfikować różne formy rasizmu: codzienny rasizm, objawiający się w znormalizowanych praktykach językowych i subtelnych interakcjach, oraz wrogi rasizm, przejawiający się przemocą słowną i fizyczną. Wyniki wskazują, że mimo deklarowanego wzrostu tolerancji wśród Polaków, rzeczywistość osób postrzeganych jako „obce” wciąż jest pełna wyzwań. Badanie uwzględnia również strategie, jakie twórcy stosują w radzeniu sobie z rasizmem, a także ograniczenia wynikające z selekcji materiałów wideo oraz ich charakteru.

dr hab. Małgorzata Wójcik-Dudek, prof. UŚ (współautorami wystąpienia są: dr Magdalena Ochwat, prof. dr hab. Piotr Skubała, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Eduwerwa, czyli śląska edukacja klimatyczno-środowiskowa

Doświadczenie pracy w Interdyscyplinarnym Centrum Badań nad Edukacją Humanistyczną powołanym w Uniwersytecie Śląskim przekonało nas, że edukacja polonistyczna wymaga przeformułowania nie tylko w dostosowaniu do wymagań współczesności, ale wychyleniu jej ku przyszłości. Dlatego też kształcenie przyszłych polonistów chcielibyśmy widzieć jako wychowanie adeptów polonistyki zaangażowanej w budowanie świata opartego na trosce, uważności oraz wrażliwości.

dr Iwona Zychowicz, Politechnika Koszalińska

Człowiek miarą wszechrzeczy jest? Rzec o edukacji ekologicznej

Edukacja ekologiczna stanowi kluczowy obszar współczesnego procesu edukacyjnego, w którym pytanie o rolę człowieka w relacjach z naturą nabiera szczególnego znaczenia. W obliczu rosnących wyzwań związanych z kryzysami ekologicznymi i klimatycznymi konieczne staje się przemyślenie, czy człowiek rzeczywiście może być uznawany za miarę wszechrzeczy. Edukacja ekologiczna nie ogranicza się do przekazywania wiedzy o środowisku naturalnym, ale koncentruje się również na kształtowaniu odpowiedzialnych postaw wobec ochrony planety. Współczesne podejście zakłada integrację teorii z praktyką, uwzględniając codzienne działania, które mogą przyczynić się do zmiany zachowań proekologicznych. Szczególną wagę przypisuje się rozwijaniu umiejętności krytycznego myślenia oraz aktywnego uczestnictwa w rozwiązywaniu globalnych problemów ekologicznych, co stanowi fundament zrównoważonego rozwoju. Wystąpienie wpisuje się w dyskusję na temat celowości i efektywności edukacji ekologicznej w kontekście funkcjonowania dziecka w konkretnej rzeczywistości społecznej, obejmującej szkołę, dom, otoczenie sąsiedzkie oraz przekaz medialny. Podkreśla ono znaczenie budowania relacji jako kluczowego elementu skuteczności edukacji ekologicznej, wskazując na ich fundamentalną rolę w procesie kształtowania postaw proekologicznych.

dr hab. Edyta Zierkiewicz, prof. UW, (współautorzy: Dorota Hennig, Zuzanna Kołodziej, Marcin Surowski), Uniwersytet Wrocławski

Seks jako remedium na pandemiczne lęki?: Jakościowa analiza swobodnych wypowiedzi internautów na temat relacji i kontaktów seksualnych w „czasach lockdownu”

W 2020 roku WHO poinformowała o odkryciu nowego typu koronawirusa (Covid-19) i w marcu tego samego roku ogłosiła globalną pandemię. Ogromna niepewność pierwszych miesięcy co do niepoznanego jeszcze zjawiska i jego konsekwencji zdrowotnych silnie oddziaływała na zarówno na sferę zawodową oraz społeczną, jak i samopoczucie psychofizyczne ludzi zagrożonych zachorowaniem. Długie funkcjonowanie w stanie podwyższonego stresu bardzo negatywnie oddziałuje na życie osobiste i intymne, czego dowodem był wzrost przemocy domowej w okresie pandemii. Odnotowano również spadek zadowolenia z pożycia seksualnego. W jednych z badań ujawniono, że w czasie pandemii COVID-19, w porównaniu do okresu sprzed ogłoszenia izolacji społecznej, mniej Polek i Polaków pozytywnie oceniło swój związek, za to wzrósł odsetek ocen negatywnych. Kontynuowanie życia seksualnego stało się w pandemii bardziej uciążliwe, w szczególności dla singli – unikano intymności i aktywności seksualnej z nowo poznanymi osobami, głównie z obawy przed zarażeniem COVID-19. Także osoby w stałych związkach romantycznych deklarowały, że w trakcie pandemii rzadziej uprawiały seks, i że jakość ich życia seksualnego pogorszyła się. Z części doniesień empirycznych wynika jednak, że niektórzy (zwłaszcza ci w związkach) odczuwali satysfakcję ze swojego życia i seksualności – ale działało się to nie z powodu, a mimo pandemii COVID-19. W przeprowadzonych, pod koniec roku 2023, badaniach sondażowych na temat seksu Polek i Polaków w okresie pandemii i po jej odwołaniu wzięło udział prawie 2 tysiące osób. W naszym wystąpieniu przedstawimy wyniki jakościowej analizy spontanicznych komentarzy, którymi podzieliło się nieco ponad 10 procent respondentów (dokładnie 191 osób) w reakcji na, zamieszczoną pod koniec kwestionariusza, prośbę o dodatkowe spostrzeżenia i opinie. Część z tych uwag wprost podnosiła kwestię jakości pożycia seksualnego i relacji intymnych.